

A fókusz szerepe kontrasztáló kontextusokban

Tóth Enikő – Csatár Péter

Előadásunk a magyar mutató névmások indexikális használata és a fókusz közötti viszonyt vizsgálja. Tóth & Csatár (2014), Tóth és mtsi. (2014) több nyelvre is kimutatta, hogy a demonstratívumok eloszlása függ a kontextus típusától (semleges vs. kontrasztáló).

A kontrasztáló kontextusok Levinson (2004), Chafe (1994), É. Kiss (2003), és Kaiser (2011) alapján a következőképpen jellemezhetők:

- a kontrasztáltság explicit módon jelölve van (pl. *de*, *azonban*, kitöltött fókusz vagy kontrasztív topik);
- a kontrasztált entitások könnyen hozzáférhetők és versengenek a közös figyelmi térbe kerülésért (Tóth és mtsi. 2014).

Előadásunk azokra a kontextusokra koncentrálna, amelyekben a kontrasztáltságot explicit módon jelöli a fókusz. A fókusz funkciója É. Kiss (2003: 40) szerint: „A fókusz [...] arra szolgál, hogy kimerítően azonosítsa egy, a szövegelőzményből vagy a beszédhelyzetből kikövetkeztethető halmaz azon részhalmazát, melyre a VP-ben kifejezett állítás igaz”.

Kísérletünk azt tesztelte, hogy a fókusz képes-e önállóan is létrehozni kontrasztáló kontextust. A teszt gazdag kontextusokra épül (Meibauer 2012). Lego DUPLO figurák jelenítenek meg egy állatkerti helyzetet. A résztvevők feladata (37 fő), hogy egy on-line tesztben kérdésekre adott válaszokat értékeljenek az elfogadhatóságuk szerint Likert-skálán.

Az itemeket a +/- kontrasztáló, és proximális/disztális feltételek mentén 4 csoportban értékeltük ki (Friedman teszt): csop. 1/2/3/4: $\chi^2(3)=8,68/19,55/11,25/3$ $p<0.01/0.01/0.01/nem$ szig. A post-hoc tesztek szerint szignifikáns az eltérés a disztálisokat tartalmazó kontrasztáló és a nem kontrasztáló kontextusok között; a fókusz által létrehozott kontrasztáló kontextusokban a disztális demonstratívumok elfogadhatóbbak, mint semleges kontextusokban, ami megerősíti É. Kiss (2003) elméleti felvetését a fókusz kommunikatív funkciójáról.

Irodalom

- Chafe, W. 1994. *Discourse, Consciousness, and Time: The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing*. Chicago.
- Kaiser, E. 2010. Salience and contrast effects in reference resolution: The interpretation of Dutch pronouns and demonstratives. *Language and Cognitive Processes* 26.10, 1587–1624.
- É. Kiss, K. 2003. Mondattan. In: É. Kiss K., Kiefer F., Siptár P. (szerk.), *Új Magyar nyelvtan*. Bp., 17-186.
- Levinson, S. (2004) Deixis. In: Horn, L., Ward, G. (eds.), *The Handbook of Pragmatics*. Oxford, 97–121.
- Meibauer, J. 2012. What is a Context? Theoretical and empirical evidence. In Finkbeiner et al., *What is a Context? Linguistic Approaches and Challenges*. Amsterdam, 9-32.
- Tóth, E. & P. Csatár 2014. A főnévi mutató névmások indexikális használatát befolyásoló tényezők a magyarban. *Jelentés és nyelvhasználat* 1, 67-85
- Tóth, E., P. Csatár & A. Banga 2014. Exploring Hungarian and Dutch Gestural Demonstratives. In L. Veselovská and M. Janebová (eds.), *Complex Visible Out There. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2014*. Olomouc, 607-625.